

Oponentský posudek diplomové práce

Radovan Zídek, Temporalita vnímání u Edmunda Husserla

ÚFAR, FFUK, květen 2008

Radovan Zídek si zvolil za téma Husserlovo pojetí času z *Přednášek k fenomenologii vnitřního časového vědomí*. Předtím, než se soustředí na Husserlův výklad času (kap. 3), představí autor Husserlovo pojetí vnímání na základě knihy *Ding und Raum* (kap. 1 a 2).

První dvě kapitoly věnované problému vnímání u Husserla jsou zajímavé především tím, že zde jsou Husserlovy známé distinkce, které tvoří například jádro *Idejí I*, formulovány jiným jazykem. Například rozdíl mezi „selbststellende Wahrnehmung“ a „darstellende Wahrnehmung“ (str. 6, *Ding und Raum* § 9n.) je, jak se domnívám, v principu totožný s rozdílem mezi imanentními a transcendentními vjemy (*Ideje I*, § 38). Verze z *Idejí* je zřetelnější a nevede k nejasnostem, které se ukazují v překladu „selbststellende Wahrnehmung“ jako „sebe sama znázorňující vjem“ (6). Jak výraz „znázorňovat“ (pro „selbststellen“), tak i domněnka, že zde vjem „znázorňuje“ sám sebe, je chybná. Tím, co se samo dostavuje (das Selbstgestellte), je např. počitek barvy (§15), který je imanentní. To však neznamená, že zde „vjem znázorňuje sebe sama“, jak navrhuje autorův překlad.

Bez ohledu na tuto výtku považuji část o vnímání za zdařilou. Nejzajímavější motiv, který v ní postupně získává na váze, je jakási teleologie vnímání: to, co se v průběhu vnímání ukazuje, postupně „dochází úplnější danosti“ (23, *Ding und Raum* § 32). Věci v prostoru však nemohou být dány dokonale. Jako důvod uvádí Radovan Zídek uvádí jednak skutečnost, že danost (vyplnění) závisí na zájmu (mínění), a tedy to, co je vyplněním pro jeden zájem, není vyplněním pro jiný. „Vyplnění je relativní k intenci.“ (28) Další důvod se opírá o určení transcendentní věci jako něčeho, co nám může poskytnout nekonečný počet „možných znázornění“ (27n.). V tomto jinak zdařilém výkladu by si však zasloužil větší pozornost zajímavý fakt, který autor zmiňuje, ale nerozvádí: Husserl uvažuje o „mezním bodu“ blížení se k vyplnění, za nímž již dochází ke „zmenšování“ danosti (24).¹

Výklad Husserlovy koncepce času z *Přednášek* spolehlivě přiblíží základní pojmy (retence: 32nn., rozlišení retence – sekundární vzpomínka, 36nn., odlišení reprodukce od imaginace). Při výkladu „diagramu času“ (33n.) autor klade – bezpochyby správně – důraz především na kontinuitu: každé teď kontinuálně přechází do uplynulšího „Teď“. To jej vede ke konstatování typu „Každé pozdější Teď v sobě nese kontinuity minulých fází...“ (33). Zde autor přehlédl, že trvání určitého časového předmětu může prostě skončit. Nové Teď patří jinému časovému předmětu a minulé Teď v něm není podržováno formou retence (jako součást přítomnosti). Právě to Husserl ukazuje, když se s bodem P v diagramu objeví nový časový předmět („trvání již není aktuální“, § 10, č. př. 34). Proto myslím neplatí, že „každý bod uplývání na přímce OE v sobě nese kontinuitu předešlých bodů této úsečky“ (34). Jinak řečeno: rozsah toho, co je vnímáno jako aktuálně přítomné, je omezený. Autor to v podstatě sám říká: jednak je rozsah přítomného relativní vzhledem „k mínění vnímaného předmětu“ (37), a jednak si Husserl představuje, že původní „časové pole je ohraničeno stejným způsobem jako vizuální pole vnímání“ (35, *Přednášky* § 11, str. 36).²

Autor se pak obrací k mimořádně zajímavé otázce identity ve změně: jak je možné, že se na určitý předmět zaměřujeme jako na tentýž, zatímco se očividně změnil (totiž už není)? Husserl zde (§30n.) uvádí na scénu pojem „časového místa“, jímž chce vyjádřit skutečnost, že předmět má „pevné postavení v čase“ (*Přednášky*, str. 65). V pasáži věnované této otázce (38-40) Radovan Zídek nerozlišuje dostatečně zřetelně mezi nastáváním jednotlivých Teď, jež patří

¹ Autor o něco níže připojí poznámku, že adekvátní danost vnímaného je „ideál v Kantově smyslu“ (55). Tato různá konstatování měla být v práci sjednocena.

² A nakonec: „novost Teď nespočívá pouze v modifikaci, ale v obsahovém rozdílu“ (59).

k původnímu času, a objektivním časem, v němž mohou mít děje své jedinečné „místo“ (a mohou být například současné). Otázka zní: lze mluvit o „časovém místě“ v případě původní imprese (nového Ted'), jak naznačuje autor (39, 52), nebo pouze v případě konstituovaných časových předmětů, které klademe do objektivního času (*Přednášky* str. 65)? Lze říci, že události zajímají své „místo“ „v absolutním toku vědomí“ (40), anebo spíše v objektivním čase? Zdá se mi, že zde autor dostatečně nerozlišuje „nastávání“ jednotlivých Ted' od sledu či řady, což je již představa objektivního času.

Závěrečná část věnovaná *Přednáškám* se obrací ke zdroji konstituce, k „toku absolutního vědomí“ (41 – 48). Autor zde myslím velmi dobře vystihuje zásadní úlohu, již má v celé nauce „původní, impresionální vědomí“ (47), které nám skýtá „konstituující fenomény toku“. Tento tok a jeho podržování v retencích a zpětné vyvolávání v sekundárních vzpomínkách je zdrojem všech časových vztahů a nemůžeme na něj tyto vztahy zpětně uplatnit (např. nelze říci, že trvá). V této souvislosti by si měl autor položit otázku, zda můžeme – jak sám činí – mluvit o rychlosti tohoto toku („probíhá...vždy stejnou rychlostí“, 41, 50).

Čtvrtá kapitola (48-57) je opakováním, které v práci být nemuselo – snad až na jeden motiv (odlišení retence jako specifické intencionality od aktu).

V závěrečných „Kritických poznámkách“ (57-69) se autor vrací k otázce identity. Husserlovo pojetí považuje za „nečasové“: nečasová jednota předmětu „transcenduje svá znázornění“ (57). Husserl zde podle autora přehlédl „fundující roli nastávání nových Ted'“ (57). Zde se spojuje důležitý motiv kapitol o vnímání s ústředním motivem analýz času: máme-li pracovat s představou předmětu jako něčeho, co může být *de iure* dáno dokonale, třebaže to dokonale dáno nikdy nebude, pak je časové zjevování předmětu něčím, co je pro předmět sám nepodstatné (str. 63).

Zde autor naráží na mimořádně zajímavou problematiku. Při jejím rozvíjení by bylo dobré odlišit příklady různého typu. V prvních kapitolách (o vnímání) autor spolu s EH rozebírá vnímání věci v prostoru. Ve třetí kapitole je klíčovým příkladem tón (u sekundární vzpomínky melodie). Zatímco u věci v prostoru si můžeme představit, že se v čase odhaluje takto, ale mohla by se odhalovat i jinak (v jiném pořadí svých stran), u melodie si to už přestavit nedokážu. Melodie je mnohem více „časovým předmětem“ než věc v prostoru. Otázka po „časové identitě“ pak nutně získává jinou podobu u melodie a u věci. Autor si zde zjednodušuje práci, když se omezí na předmět v prostoru (Husserl sám k tomu svádí v §30, kde mluví o „mimočasových určeních předmětu“). Zajímalo by mne, zda by kritika, již Radovan Zidek vyslovuje zejm. na str. 63 (ukazování se v jednotlivých fázích by mělo být podstatné pro samu časovou identitu věci), platila i pro Husserlovu analýzu *časových předmětů*.

V závěru autor velmi stručně naznačuje důsledky svého trvání na zčasování identity. 1. nelze dosáhnout sféry samodanosti, 2. subjekt a objekt vůči sobě nestojí v kontrapozici (pozorující – pozorované), nýbrž jsou to „momenty téže situace, téhož časového místa“ (66).

Práce svědčí o autorově hluboké znalosti dvou knih Edmunda Husserla. Domnívám se, že výhled na další, klasické verze Husserlovy nauky, zde schází. Práce se sekundární literaturou je nulová. Až v seznamu literatury najdeme několik děl, z nich ovšem v textu samotném nikde nečerpá. To se však týká i části zde uváděné primární literatury (*Analýzy k pasivní syntéze* – nevšimnul jsem si, že by je autor využil).

Autor vykládá referované texty velmi věrně. Na to, co považuji za drobná pochybení, jsem upozornil.

Na práci je sympatická vůle klást otázky, které překračují Husserlovu koncepci. Myslím si ovšem, že by měl autor jít v tomto směru dále. Měl by více upozorňovat na předpoklady celé koncepce. Autor naopak některé pojmy prostě přejímá, aniž by se pokusil o jejich alespoň hrubé

vymezení (např. „konstituce“). Podobně se autor neptá na *meze* zobrazení času pomocí diagramu³, ani na meze, které jsou dány volbou příkladů (tón, melodie).

K nedostatkům spíše formálního rázu patří četná opakování: celá 4. kapitola je opakováním, a rovněž *Úvod* je v podstatě do vět rozepsaný přehled kapitol. Přitom se právě v úvodu nabízí možnost říci, čím je celé téma zajímavé.

Navzdory těmto nedostatkům považuji práci za velmi zdařilou. Hodnotím ji jako **velmi dobrou až výbornou**.

Jakub Čapek
V Praze, 21. května 2008

---

³ Např. P. Ricoeur, *Čas a vyprávění III*, považuje diagram za znázornění, které je vůči Husserlově myšlence stejně málo adekvání jako slovník, jímž ji Husserl formuluje, a tedy je třeba na něj „rychle zapomenout“ (str. 46).